

К. Ю. Вороніна,

к.політ.н., докторант,

доцент кафедри парламентаризму та політичного менеджменту

Національної академії державного управління при Президентіві України,

м. Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОЛІТИЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ

Проаналізовано основні теоретичні підходи до трактування поняття “політичне проектування”. Визначено різницю між категорією “політичне проектування” та суміжними з нею поняттями (політичне планування, політичне моделювання, управління політичними ризиками, політичне прогнозування). Розкрито основні типи об’єктів політичного проектування. Підкреслено актуальність і важливість проектної діяльності в державному управлінні.

Ключові слова: політичне проектування, політичний проект, політичне планування, політичне моделювання, управління політичними ризиками, політичне прогнозування.

Політичні процеси сучасності відзначаються динамічністю та складністю, тому потребують від політичних суб’єктів активної участі в телеологічному перетворенні політичної реальності як на мікрорівні (конкретних політичних інститутів), так і на макрорівні (системи органів державної влади). Неврахування необхідності далекоглядного підходу в політико-правовій діяльності інститутів влади може призвести до низької якості державного управління, яке не можливе без актуалізації таких понять, як політичне моделювання, політичне планування, політичне прогнозування, управління політичними ризиками. На сьогоднішній день учені усього світу звертаються до нової наукової категорії, яка б поєднала в собі всі ті необхідні теоретичні і інструментальні розробки, що застосовуються до ефективної системи органів державної влади. Така інтегральна категорія носить назву “політичне проектування”.

Серед зарубіжних дослідників політичного проектування відомі Ф. Авчібуджи, Г. Бенвеністе, Х. Керзнер, Р. Левітт, Н. Мартін, Д. Метзчер, Ф. Олмендінгер, Р. Дж. Орт, М. Пеннінгтон, В. Скотт, Дж. І. Скок, Дж. Террієр, Ф. Фішер, Д. Форестер та інші. Серед пострадянських дослідників – А. Афонасова, Д. Єжов, К. Лістратов, А. Логунов, М. Макаров, М. Мухудаєв, Г. Пушкарьова, А. Шалак, В. Якунін та інші. Оскільки сам термін “політичне проектування” є молодим у державному управлінні, то він потребує уточнення та формування чіткої методології.

Мета даної статті полягає в розкритті основних теоретичних підходів до визначення поняття “політичне проектування”.

Політичне проектування є молодією категорією, яка потребує розширення методологічної бази і уточнення інструментарію. Це складна задача для дослідників політичного проектування, оскільки воно відбувається не тільки на теоретичному рівні, але, перш за все, нерозривно пов’язане з політичною дійсністю. Політичне проектування не є процесом складання ідеалізованих концептів майбутнього (моделюванням політичної дійсності), а пропонує конкретну практичну орієнтацію на політичне майбутнє, яка несе в собі і тактичні складові, і, що найбільш важливо, стратегічне мислення. Політичне проектування також відрізняється від політичного прогнозування, оскільки включає в себе “управління ризиками”, а не фантазію про політичні реалії майбутнього.

З нашої точки зору, політичне проектування спирається здебільшого на апеляцію до реального стану речей, актуалізацію зв'язків сучасності та передуючих практик.

Для розуміння цього феномену доречно перейти до аналізу різних підходів до трактування поняття “політичне проектування”.

Сам термін до 70-х років ХХ ст. асоціювався із соціально-політичним проектуванням, тому в деяких дослідників з'явилася кореляція між явищами “політичне проектування” та “технології впливу на масову свідомість”. Під політичним проектуванням розумілася “науково-теоретична і одночасно предметно-практична діяльність зі створення проектів розвитку соціальних систем, інститутів, соціальних об'єктів, їх якостей і відносин на основі політичного передбачення, прогнозування і планування соціальних якостей і властивостей, які являються значимою соціальною потребою” [1, с. 64].

Але ставити знак рівняння між поняттям соціально-політичне і політичне проектування не можна, оскільки об'єкти політичного проектування не завжди вписуються в рамки соціально значимих.

Перші приклади політичного проектування ми знаходимо ще у працях Платона і Аристотеля, які намагалися змоделювати і описати характерні якості різних форм державного правління, і деякі з них пропонували як ідеальні. Зрозуміло, що зводити сучасне політичне проектування до процесу пошуку ідеалів політичних феноменів не доречно.

Політичне проектування є складним процесом, який зачіпає інструментарій багатьох галузей політології, державного управління, економіки та менеджменту. Саме тому це поняття потребує уточнення і генералізації знань. У розвинених країнах мислення на декілька десятків років “наперед” є нормальною практикою. В Україні політичне проектування знаходиться в зародковому стані та має викривлений характер: вагома кількість політичних рішень приймається ситуативно, а політичні інститути не мають можливості виконувати власні функції в повному обсязі. Крім того, відсутні механізми ефективного контролю за виконанням прийнятих політичних рішень. Тому більшість політичних проектів носить “перфомансний” характер, основною метою яких є збільшення рівня легітимності політичної еліти.

Саме слово “проект” асоціюється зі словами “план” чи “задумка”. Зрозуміло, що і проектна діяльність має мету, тобто є телеологічною діяльністю, яка залучає величезний діапазон ресурсів: владних, фінансових, часових, людських, організаційних та ін. Саме проектування відбувається завжди з орієнтацією на майбутнє, при цьому враховуються висхідні данні сьогодення та історичний досвід. С. Клягін виділяє такі орієнтири проектного відношення до майбутнього:

- 1) структурування та ранжування соціального часу;
- 2) розробка образів і моделей майбутнього;
- 3) конфігурація та забезпечення взаємодії існуючих моделей майбутнього і соціального часу;
- 4) обґрунтування та реалізація стратегії і засобів досягнення бажаного майбутнього і врахування небажаних соціальних перспектив [4, с. 44].

Саме із-за складності і комплексності політичного проектування його не можна порівняти з політичним моделюванням, політичним плануванням, політичним прогнозуванням. Політичне проектування завжди пов'язане з впливом на політичні процеси та явища. “У результаті здійснюється діяльність над діяльністю і ситуація породжує задачу управління в її рафінованому вигляді... Коли ми впливаємо, то рухаємо і змінюємо

траєкторію природного розвитку. При цьому ми можемо здійснювати управління у вигляді або однократної направленої дії, або системи впливів, які розподіляються в певному часі управління. У результаті зрозуміло, що політичне проектування завжди “переробляє” об’єкт впливу, тобто впливає на нього штучно, за допомогою застосування набору інструментів, в той час як, наприклад, планування виходить з існуючого стану речей і поетапно розкриває, що необхідно зробити для досягнення політичних цілей. Щодо прогнозування, то воно не має відношення до політичного впливу, а керується тільки наявною інформацією про сьогоднішнє [4, с. 50–51].

Слід підкреслити, що політичне проектування – це завжди суб’єктно-об’єктні відносини. При цьому, при якісній зміні об’єкта може змінюватися і мета політичного проектування. На нашу думку, важливо не тільки надати об’єктові бажані риси, але і зробити так, щоб проект успішно та ефективно працював. І тут важливу роль відіграє антикризове управління як превентивне управління з метою адекватного виходу з кризових ситуацій. У практику державного управління воно було привнесено з менеджменту. І. Василенко виділяє такі етапи антикризового менеджменту, які застосовуються і в політичному проектуванні:

– формування команди антикризового менеджменту. На цьому етапі важлива роль саме ефективного політичного лідера, його професіоналізм та лідерські якості. Такий лідер повинен вміти раціонально розподіляти обов’язки між членами команди (унікнути ситуації, коли “всі відповідають за все”);

– аналіз висхідних даних про об’єкт політичного проектування (застосовуються соціологічні данні);

– визначення можливих кризових ситуацій. Включає в себе аналіз причин кризи, її характер (інтенсивність, локалізація, включення груп);

– формулювання альтернатив у ситуації вибору;

– вибір оптимального варіанту вирішення проблемної ситуації і розробка на його базі концепції антикризового менеджменту;

– безпосередня реалізація політичного проекту і постійний моніторинг змін;

– виправлення помилок у процесі реалізації політичного проекту [4, с. 12–14].

Уважаємо за доречне до процесу проектування додати ще один не менш важливий етап: оцінка результатів політичного проекту. На цьому етапі можливими є декілька варіантів розвитку сценарію політичного проекту:

– він може бути успішно реалізований (основна мета політичного проекту досягнута);

– він може залишитися проектом “на папері”;

– він може бути частково реалізований. Тобто в процесі політичного проектування могла відбуватися корекція основної мети і тому результати проекту значно різняться від очікуваних з часу його започаткування;

– він може бути нереалізованим взагалі або малоефективним.

Як бачимо, у процесі політичного проектування застосовуються науково обґрунтовані методи і технології, які впливають на політичну дійсність. Тому політичні проекти можуть бути направлені на трансформацію політичних інститутів, на формування політичних інститутів “з нуля”, на зміну розстановки політичних сил, на модернізацію нормативного порядку, на підвищення ефективності державного управління, на боротьбу з кризою в конкретних сферах діяльності суспільства тощо. Спектр політичного проектування зачіпає і більш високий рівень політики, наприклад, стратегічне проектування розвитку окремо взятої держави або геополітичні інтереси держав.

Така варіативність об'єктів політичного проектування обґрунтовує існування множинності теоретичних підходів до нього. Найбільш розповсюдженими є такі:

1. Об'єктно орієнтований підхід. У рамках цього підходу політичне проектування копіює інструментарій проектування технічних систем.

Уся “енергія” політичних проектів направлена на покращання політичних інститутів і процесів у їх співвідношенні із запитом громадян. Сама політична реальність при цьому вважається такою, яку неможливо змінити корінним чином. За цим типом проектування застосовується дедуктивний метод: цілісність бачення майбутнього стану об'єкта досягається завдяки руху від загального до часткового. Він є ефективним у роботі над трансформацією політичних інститутів, або, наприклад, конструюванні нової політичної партії, але не пристосований для роботи над проектами, які зачіпають інституційні основи суспільства. Нераціональним у стратегічних проектах цей підхід є тому, що не здатний урахувати множинність інтересів у суспільстві, де одні політичні сили можуть боротися за зміни, інші за збереження статусу кво.

2. Проблемно орієнтований підхід відкидає необхідність застосування жорсткої детермінованої структури при політичному проектуванні. Політичне проектування стає постійною діагностичною роботою, яке зачіпає широке коло проблем, враховує багатофакторність політичного життя. Прикладами подібних політичних проектів є конкретні політичні програми (наприклад, боротьба з корупцією). Г. Пушкарьова пропонує таку послідовність дій при політичному проектуванні:

- виявлення проблемних зон у функціонуванні об'єкта, які складають труднощі у виконанні суспільнозначимих функцій;
- аналіз факторів і причин, які спричиняють проблеми;
- формулювання цілі та задач;
- визначення способів, механізмів і технології досягнення поставленої мети;
- прогнозна оцінка можливості реального оновлення політичного об'єкту чи процесу.

Таким чином, за проблемноорієнтованим підходом зміни стаються в напрямі поступового пристосування старого порядку до нового, при цьому акцент робиться на поступовість змін.

3. Суб'єктно орієнтований підхід, за яким зміни політичного нормативного порядку відбуваються не “зверху”, а в результаті управлінської взаємодії між політичною елітою та громадянами. Суб'єкти політичного проектування не нав'язують політичні проекти, а створюють умови, за яких у громадян формується відчуття необхідності в існуванні проекту, тобто запит на той чи інший політичний товар. Проектуються певні види активності, які здатні призвести до виникнення політичних об'єктів, а не самі об'єкти. При цьому громадяни відчувають власну включеність до процесу політичного проектування, що, в свою чергу, надає політичним проектам значний кредит довіри [4, с. 79–84].

Відтак, політичне проектування може відбуватися на різних рівнях. Саме тому досі не вироблений єдиний підхід для розкриття феномену політичного проектування. Одні дослідники наголошують на менеджерському підході до розкриття цього поняття. Так, Г. Пушкарьова вважає, що політичне проектування копіює багато теорії з управлінської науки і інструменти проектного менеджменту можуть бути застосовані і реформуванні державного управління та державної служби. “Саме проектна діяльність і її імплементація як діяльність з реалізації проекту дозволяють запобігти низці проблем, які виникають при введенні нового “миттєво”, без належної прогнозної

оцінки можливих наслідків, фрагментарно, перевтілюючи процес реформування в штопання дірок у постарілій тканині соціальних відносин” [6, с. 49].

Інші дослідники схиляються до думки, що політичне проектування майже дорівнює політичному плануванню. Д. Єжов політичні проекти називає реалістичними сценаріями політичних процесів майбутнього, в результаті яких створюється багатоскладовий прогностичний продукт передбаченого типу, сконструйований шляхом застосування спеціальних технологій. Акцент в цьому процесі зміщений з цілепокладання та ідеалізації на оптимізацію політичних інститутів та процесів [4, с. 54].

Саме проектування може відбуватися як “знизу”, так і “зверху”. “Знизу” – як надання певної творчої направленості діяльності мас (інтенція народу) і формування у громадян відчуття, що правила гри вони продуцують самі. “Зверху” пропонується новий нормативний порядок. Так, С. Іванова вважає, що джерелом ефективності політичного проекту є технологія впливу на людей та технологія реалізації проекту, що дозволяє здійснювати системний контроль за невизначеністю і підвищувати керованість соціальними процесами [3, с. 189].

Хоча сам термін є молодим у політичних науках, він став невід’ємною частиною не стільки теоретичної науки, скільки частиною політичної, політико-правової діяльності інститутів держави. Політичне проектування є комплексним поняттям з чітко визначеною структурою та етапами реалізації (включає в себе не тільки планування, але управління проектами з врахуванням усіх можливих ризиків та змін). Оскільки політичне проектування як напрям з’явилося на пострадянському просторі нещодавно, то розробка методології політичного проектування дозволить перевтілити його у професійний вид діяльності.

Література:

1. *Афонасова А. В.* Проблема понятия и элементной базы модели политического проектирования / А. В. Афонасова // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия : Социология. Политология. – 2013. – Т. 12. – Вып. 2. – С. 64–68.
2. *Бутченко Т. І.* Соціально-політичне проектування: проблеми взаємозв’язку суспільних потреб і державних інтересів : монографія / Т. І. Бутченко. – Запоріжжя : КСК-Альянс, 2011. – 280 с.
3. *Іванова С. В.* О политическом проектировании и проектной деятельности в сфере политики / С. В. Иванова // Пространство и время. – 2011. – № 1 (3). – С. 188–193.
4. Политическое проектирование в пространстве социальных коммуникаций : материалы X Междунар. науч. конф. – Ч. 1. – М. : ЛЕНАНД, 2013. – 456 с.
5. Политическое проектирование в пространстве социальных коммуникаций : материалы X Междунар. науч. конф. – Ч. 2. – М. : ЛЕНАНД, 2013. – 480 с.
6. *Пушкарева Г. В.* Технологии социального проектирования в процессе реформирования государственной службы / Г. В. Пушкарева // Общественные науки и современность. – М., 2011. – № 4. – С. 44–51.

Voronina K. Yu. Theoretical approaches to defining political project management.

In this article the author has analyzed the main theoretical approaches to defining the concept “political projection”. The researcher has determined the difference between the category “political projection” and closely related concepts (political planning, political modeling, political risk management and political prognostication). The main types of political projection objects have been considered. The author has highlighted the topicality and the importance of a projection activity in public administration.

Key words: political projection, political project, political planning, political modeling, political risk management and political prognostication.

Надійшла до редколегії 12.02.2015 р.